E-mailadressen van het WVD:

Projectleiding:
Magda.Devos@UGent.be
Jacques.VanKeymeulen@UGent.be

Redactie:
Tineke.DePauw@UGent.be
Veronique.DeTier@UGent.be
Matthias.Lefebvre@UGent.be
Hugo.Ryckeboer@pandora.be
Liesbet.Triest@UGent.be
Roxane.Vandenberghe@UGent.be

wvd - contact

Mededelingenblad van het
Woordenboek van de Vlaamse Dialecten

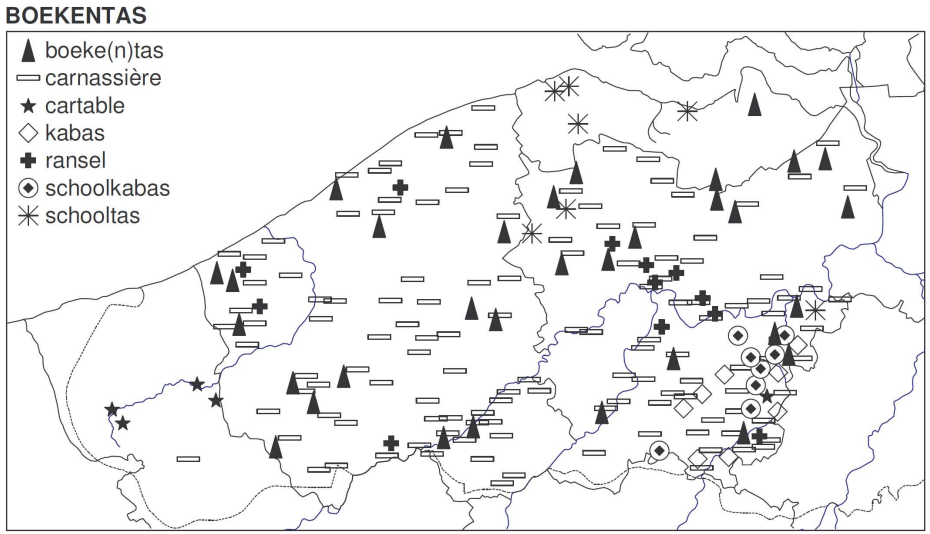

23ste jaargang nr. 1, september 2009
Vakgroep Nederlandse Taalkunde, Universiteit Gent

WVD-Contact

Jaargang 23, nr. 1, september 2009

Redactie en typografie:
Tineke De Pauw, Veronique De Tier, Magda Devos, Matthias Lefebvre, Hugo Ryckeboer, Liesbet Triest, Jacques Van Keymeulen, Roxane Vandenberghe

Inhoud

Van de redactie 3
Kroniek over november-september 2009 4
met aandacht voor:
- Voortgang van de redactie 4
- Website WVD 6
- Presentatie nieuwe aflevering 6
- Samenwerking met Academia Press 8
- Dialectologisch werk van studenten 8
- Samenwerking met Zeeuws-Vlaanderen 9
- Zêêuwse Dialect Verênigieng wordt 80 jaar 9
- Streektaaloverleg streektaalconsulenten in Beilen 10
- 10de dialectendag in Hoogeveen 10
- Streektaalconferentie in Brussel 12
- Stage Mia Mortier bij het WVD 13
- Familienieuws 13
- Vrijwilligers gezocht 13
- Voordrachten door de WVD-redactie 14
- Artikelen in de marge van het project 15

Stage op het WVD: een verslag door Mia Mortier 17
De nieuwe WVD-aflevering School en kinderspelen 18
Overzicht afleveringen WVD 39

Herkomst van de afbeeldingen: Collectie Hilde Wyckmans: blz. 36
Collectie Huis van Alijn: blz. 32, 38
Collectie Lieven Ascoop: blz. 23
Collectie Mia Mortier: blz. 13
Tineke De Pauw: blz. 19, 21, 22, 25, 26, 28, 29, 31, 34
Veronique De Tier: blz. 12
Eddy Levis: blz. 11
Liesbet Triest: blz. 16
Evelien Van Renterghem: blz. 6, 7

Overzicht afleveringen WVD

Inleiding met klankpatroon van de Vlaamse Dialecten (138 blz.)	11 euro
Deel I : Landbouwwoordenschat	
▪ Akkerland en weiland (240 blz.)	16 euro
▪ Behuizing (227 blz.)	16 euro
▪ Het erf (204 blz.)	16 euro
▪ Ploegen (174 blz.)	16 euro
▪ Rund 1 (256 blz.)	21 euro
▪ Spitten, eggen, rollen (132 blz.)	16 euro
▪ Bemesting (110 blz.)	16 euro
▪ Waterhuishouding (260 blz.)	16 euro
▪ Rund 2 (435 blz.)	30 euro
▪ Paard 1 (426 blz.)	30 euro
▪ Pluimvee (191 blz.)	20 euro
Alles van deel I samen :	**180 euro**
Deel II : Niet-agrarische vaktalen	
▪ De mandenmaker (99 blz.)	8 euro
▪ De strodekker (40 blz.)	4 euro
▪ Handspinner en touwslager (59 blz.)	5 euro
▪ De kuiper en de hoepelmaker (135 blz.)	12 euro
▪ De molenaar (476 blz.)	40 euro
▪ De timmerman en de meubelmaker 1 (376 blz.)	30 euro
Deze 6 afleveringen van deel II samen :	**90 euro**
▪ De zeevisser (815 blz.)	37,18 euro

(te bestellen bij het WVD, Blandijnberg 2, 9000 Gent, 09/264 40 79 of het Nationaal Visserijmuseum van Oostduinkerke, www.visserijmuseum.be, 058/51 24 68)

Deel III : Algemene woordenschat	
▪ Vogels (277 blz.)	20 euro
▪ Land- en Waterfauna (313 blz.)	22 euro
▪ Flora (672 blz.)	40 euro
▪ Karakter (544 blz.)	35 euro
▪ Verstand en Gevoel (232 blz.)	20 euro
▪ **School en Kinderspelen (665 blz.)**	**40 euro**
Alles van deel III samen :	**120 euro**
Alles van deel I, II en III samen (behalve De zeevisser):	**360 euro**

Bij elk boek hoort ook een Wetenschappelijk Apparaat, dat afzonderlijk gepubliceerd wordt. Medewerkers krijgen korting. De afleveringen van het WVD worden vanaf 2009 verdeeld door Academia Press, Wetenschappelijke boekhandel Sint-Kwintensberg 87, 9000 Gent, www.academiapress.be, info@academiapress.be of tel. 09/225 57 57

Nemen we dit alles in rekening, dan heeft ons onderzoek naar de schoolwoordenschat een niet onaardig resultaat opgeleverd: ruim 170 lemma's en een paar duizend woorden.

Met deze aflevering is weer een belangrijk stuk van ons volkstalig erfgoed veilig ondergebracht in de schatkamer van de Vlaamse dialecten. En weer is een verhaal verteld over een stukje van het alledaagse leven in een vervlogen tijd. Een tijd waar velen onder ons met genoegen en soms een beetje nostalgie op terugblikken. Niet omdat het toen beter was dan vandaag, maar omdat het de zorgeloze tijd van onze eigen kinderjaren was.

Tineke De Pauw, Matthias Lefebvre & Magda Devos

Het was niet altijd evident om oude foto's van spelende kinderen te vinden. Gelukkig konden we rekenen op een aantal instellingen die hun foto's ter beschikking stelden, zoals het Amsab-Instituut voor Sociale Geschiedenis, de beeldbank Sincfala, Museum van de Zwinstreek (Knokke-Heist), Fotoarchief Het Land van Nevele, Huis van Alijn, Speelgoedmuseum Mechelen, Stadsarchief Brugge, Stadsarchief Gent en de Zeeuwse Beeldbank.
Bovenstaande foto maakt deel uit van de collectie van het Huis van Alijn in Gent. De jongens spelen haasje-over net voor de deur van het huidige Huis van Alijn, toen een beluik.

Van de redactie

De redactie van het WVD wenst alle lezers te bedanken die in 2008 en 2009 vragenlijsten hebben ingevuld en teruggestuurd. Wij hopen dat u ook de komende weken de tijd zult vinden om enkele nieuwe vragenlijsten in te vullen.

De redactie bestaat niet langer uit zes redacteuren. Op 1 februari 2009 verliet Evelien Van Renterghem de WVD-redactie om voltijds aan de slag te gaan met een doctoraatsbeurs van het onderzoeksfonds van de UGent. Haar promotie-onderzoek gaat over tussentaal. De redactie wenst haar veel succes. De redactie bestaat nu uit 5 redacteuren, waarvan iedereen nu deeltijds aan de slag is. Roxane Vandenberghe (30%), Veronique De Tier (30%) en Tineke De Pauw (80%) werkten al deeltijds. Liesbet Triest is sinds 1 maart 2009 deeltijds aangesteld op een onderwijsvernieuwingsproject over taalvariatie in Vlaanderen. Zij werkt nog tot 31 december 2009 40% op het WVD. Matthias Lefebvre werkte twee periodes deeltijds aan het WVD (90% van 1 februari 2009 tot 31 mei 2009 en 75% van 1 juni 2009 tot 30 september 2009). Daarnaast gaf hij Nederlands aan uitwisselingsstudenten en aan anderstaligen bij het Universitair Centrum voor Talenonderwijs. Doordat alle vijf de redacteuren niet meer voltijds werken, is het mogelijk om iedereen wat langer in dienst te houden. Met het geld dat momenteel voorhanden is, kan de huidige redactie behouden blijven tot eind 2010.

We hebben het jaar 2009 feestelijk ingezet, met de presentatie van de nieuwe WVD-aflevering "School en kinderspelen". De publicatie van deze aflevering staat dan ook centraal in dit nummer. We wensen jullie veel leesplezier!

Bij dit nummer horen ook twee nieuwe vragenlijsten: één over maatschappelijke organisatie en één over vervoer en verkeer. Vul de vragenlijsten indien mogelijk in samen met een goede zegsman of zegsvrouw. Het is zeker niet nodig om alle vragenlijsten tegelijk terug te sturen. Als u geen antwoordenveloppe meer heeft, kunt u de vragenlijsten ook in een gewone enveloppe ongefrankeerd terugsturen naar het volgende adres:

Woordenboek van de Vlaamse Dialecten
Antwoordnummer 41
9000 Gent

Kroniek over november 2008 - september 2009

De vragenlijsten die we eerder dit jaar hebben rondgestuurd, kwamen goed terug. We geven hieronder een stand van zaken voor de laatste lijsten:

WVD 181: De wereld 1 (september 2008): 125 vragen, 165 ingevulde lijsten

WVD 182: De wereld 2 (september 2008): 139 vragen, 162 ingevulde lijsten

WVD 183: Gemeenschapsleven (september 2008): 121 vragen, 179 ingevulde lijsten

WVD 184: Arbeid (september 2008): 85 vragen, 176 ingevulde lijsten

WVD 185: Kerk en geloof (januari 2009): 151 vragen, 157 ingevulde lijsten

WVD 186: Wielrennen (januari 2009): 74 vragen, 156 ingevulde lijsten

Alle medewerkers worden hartelijk bedankt voor de moeite die ze genomen hebben om deze vragenlijsten snel en grondig in te vullen. Ook niet volledig ingevulde lijsten zijn welkom. We beseffen dat niet iedereen alle vragen kan invullen, maar we vragen uiteraard liever wat te veel gegevens dan te weinig.

Voortgang van de redactie

Landbouw

De aflevering *Kleinvee* nadert de voltooiing. In het voorjaar is het manuscript verder klaargemaakt. Voor de zomervakantie werd dat ingediend bij de drukker. Na de zomer volgden nog de kaarten en de illustraties. De drukker heeft ondertussen de drukproeven bezorgd aan de redactie. Roxane Vandenberghe en Veronique De Tier hebben hun handen vol met het nalezen van de toch wel lijvige aflevering. De presentatie van deze aflevering zal pas in de maand maart van 2010 plaatsvinden. Meer nieuws daarover volgt in een volgend WVD-Contact.
De teelt en de oogst van graangewassen lag door de drukke werkzaamheden aan kleinvee wat stil, maar Roxane is al een heel eind gevorderd met het invoeren van de gegevens voor deze aflevering.

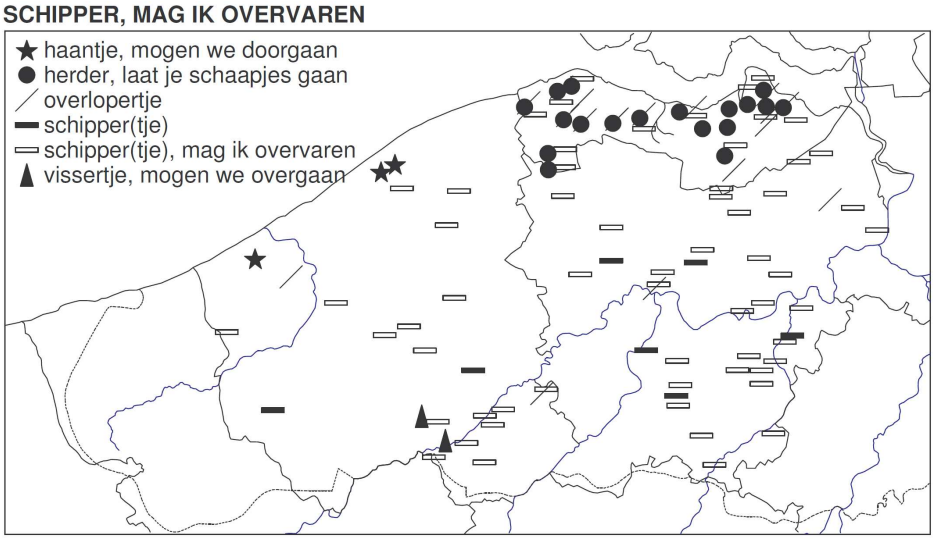

2.7.3. Verkleinwoorden
Heel veel kinderspelen krijgen een verkleinwoord als benaming, bv. **tikkertje, verstoppertje, pakkertje, krijgertje, wegduikertje, verstekertje, kruiwagentje, pompiertje, botertje wegen, koordje trek, belletje trek, heffertje, karrewagentje, kraakstoeltje, soldaatje, doktertje**... Deze verkleinwoorden signaleren dat de genoemde activiteit niet dezelfde is als in het echte leven, maar een speelse nabootsing daarvan.

3. Slot

Als we de twee grote onderdelen van de WVD-aflevering, nl. 'school' en 'kinderspelen', met elkaar vergelijken, dan valt meteen op dat de dialectwoordenschat in verband met het tweede thema veel uitgebreider is dan de schoolterminologie. Dat verschil heeft alles te maken met de aard van de onderwerpen: het aantal te benoemen zaken in verband met school en onderwijs is al bij al vrij beperkt, terwijl het arsenaal aan kinderspelen in hun vele varianten welhaast onbeperkt is. In hun spel kunnen kinderen hun creativiteit de vrije loop laten, wat resulteert in telkens weer nieuwe (varianten van) spelletjes en dus ook nieuwe woorden. Het streng gereglementeerde schoolgebeuren daarentegen is niet echt een gunstige omgeving voor spontane dialectontwikkeling. Geen wonder dus dat de schooltaal zoveel standaardtalig woordgoed bevat en bijgevolg dikwijls weinig geografische variatie vertoont.

uitdrukt, zoals **hinken**, maar ze hebben een toegevoegde uitgang op -**elen** of -**eren**, zoals **hinkelen**.

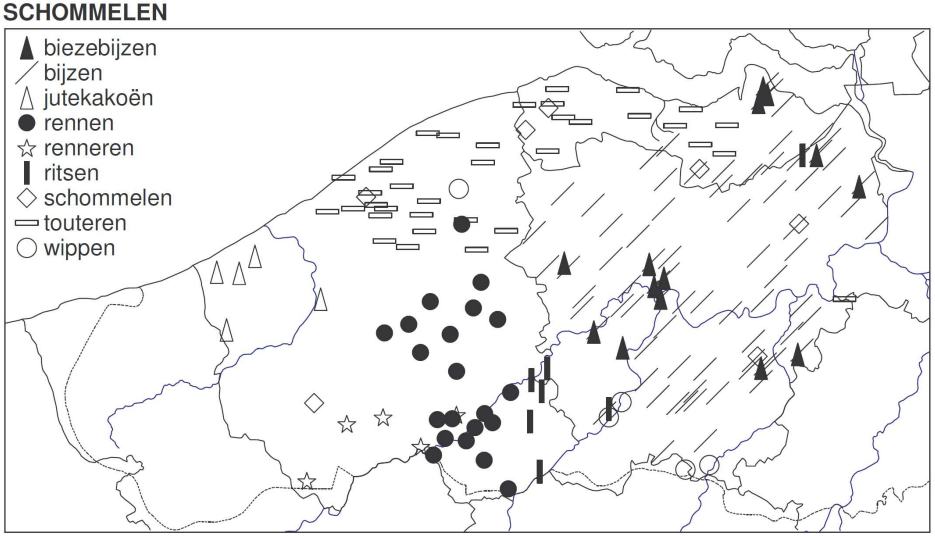

Bij kinderspelletjes gaat het natuurlijk vaak om een herhaalde handeling, dus dit woordtype komt vaak voor. Enkele voorbeelden zijn **tikkeren, slingeren, kapperen, topperen, gleieren, fletteren, schijveren, kletteren, nijperen, pimpampletteren, schokkeren, stuiteren, pikkelen, hobbelen, bandelen, duikelen**. De betekenis van al deze woorden is in onze aflevering terug te vinden.

2.7.2. Liedjes en zinnetjes

Een aantal kinderspelen ging ook gepaard met liedjes. Die liedjes namen we niet op in de aflevering, maar ze worden wel weerspiegeld in de dialectbenamingen voor het spel. De eerste regel van het liedje wordt immers vaak gebruikt als benaming voor een spel, zoals **Schipper mag ik overvaren** (…).

Algemene Woordenschat

Het manuscript van de WVD-aflevering *School en kinderspelen* van Tineke De Pauw, Matthias Lefebvre en Jacques Van Keymeulen werd verder geredigeerd en persklaar gemaakt. Het boek werd op 19 februari aan pers en publiek gepresenteerd (zie verder bij puntje ‘presentatie nieuwe aflevering’, p. 6).

Tineke De Pauw is volop bezig met de invoer van WVD-vragenlijsten voor de aflevering *Voeding*. Met het oog op een latere online publicatie van het WA neemt Tineke ook de redactie op zich van de digitale Wetenschappelijke Apparaten van de Algemene Woordenschat. *Flora* is al een paar jaar geleden afgewerkt. Ondertussen zijn ook de afleveringen *Land- en waterfauna* en *Verstand en Gevoel* persklaar gemaakt. Samen met Matthias Lefebvre wordt *School en kinderspelen* nog bewerkt. Daarnaast heeft Tineke ook de website van het WVD verdere invulling gegeven (zie verder bij puntje ‘website WVD’).

Matthias Lefebvre heeft de enorme hoeveelheid gegevens voor het onderdeel ‘ziekten’ voor de aflevering van *Het lichaam* verder bewerkt tot Wetenschappelijk Apparaat. Ondertussen zijn al een 450-tal lemma’s gevormd. Matthias deed enkele mondelinge opvragingen in Frans-Vlaanderen voor *Voeding* en hij is er ook gestart met de mondelinge opvraging voor *Woning*.

Liesbet Triest heeft het onderdeel over de lichaamsdelen verder bewerkt tot Wetenschappelijk Apparaat. Ondertussen zijn al een 560-tal lemma’s gevormd. De Wetenschappelijke Apparaten zijn klaar om in woordenboektekst uitgeschreven te worden. Aangezien Liesbet zich ook over het onderwijsvernieuwingsproject ontfermt (zie hierboven), zal Matthias haar bijstaan.

Evelien van Renterghem bereidde tijdens haar laatste vier maanden bij het WVD nieuwe vragenlijsten voor. Vragenlijst 185 over kerk en geloof en vragenlijst 186 over wielrennen werden opgesteld en zijn in januari 2009 samen met de uitnodiging voor de presentatie van School en kinderspelen meegestuurd. Evelien testte verder de vragenlijsten over maatschappelijke organisatie, vervoer, feesten/gebruiken en sport/spel uit in diverse gespreksgroepen en bij informanten verspreid over het hele onderzoeksgebied. Magda Devos en Matthias werkten voor deze zending twee definitieve vragenlijsten af. Vragenlijst 187 over maatschappelijke organisatie en

vragenlijst 188 over vervoer en verkeer vinden de informanten bij dit WVD-Contact. Wij hopen dat de lijsten opnieuw in grote aantallen worden teruggestuurd.

Website WVD

Tineke De Pauw werkt al een tijdje aan een website over de werkzaamheden van het *Woordenboek van de Vlaamse Dialecten*. Via deze digitale weg wil de redactie het WVD-project meer bekendheid geven en ten dienste staan van de dialectliefhebber. In de loop van 2008 werden alle registers onder leiding van Tineke gedigitaliseerd en in een online databasetoepassing doorzoekbaar gemaakt. Bij het opzoeken van een trefwoord kan meteen doorgeklikt worden naar de pdf's van al de afleveringen. Vervolgens werden in het voorjaar van 2009 door Tineke en met medewerking van Liesbet ook alle blanco vragenlijsten die het WVD sinds 1972 opstelde, gescand naar pdf-formaat, en digitaal en online beschikbaar gesteld. Het WVD komt hiermee tegemoet aan een vaak terugkerende vraag van amateurlexicografen om inzage te krijgen in wat in de loop der jaren allemaal opgevraagd werd. Verder vind je er informatie over onze afleveringen, publicaties, activiteiten, enz. Elke redacteur heeft er ook zijn persoonlijke pagina. Surf gerust eens naar onze website http://www.wvd.ugent.be/.

Presentatie nieuwe aflevering

Op 19 februari werd de WVD-aflevering *School en kinderspelen* in Zaamslag voorgesteld aan het publiek. De presentatie vond plaats in het 'Podium van Zaamslag', een multifunctionele zaal gebouwd op de (nieuwe) verdiepingsvloer in de voormalige gereformeerde kerk te Zaamslag. De zaal is uitermate geschikt voor tentoonstellingen, concerten, theatervoorstellingen, lezingen, enz. We werden er zeer

de volgorde van het aanraken enz. Het spel wordt gewonnen door de speler die de afgesproken handelingen in zo weinig mogelijk worpen verricht.

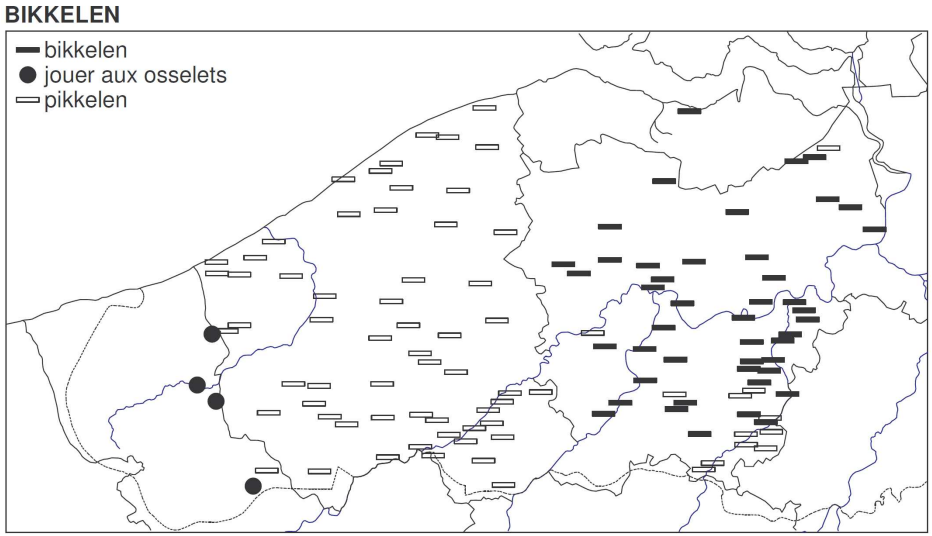

Bij knikkerspelen bleken de regels zo mogelijk nog uitgebreider. Wanneer bv. een knikkerbaan plots onbespeelbaar wordt door een gevallen takje of een weggewaaid blad, kan de speler aan zet met een uitroep zoals **ruimers** of **kuisers** het recht vragen om de piste schoon te maken. Dat moet snel gebeuren, want de tegenspeler mag de negatie van de uitroep (**kuisers niet!**) gebruiken om dat te belemmeren. Er worden speciale uitroepen gebruikt als knikkers vallen (**fuimels! slips!**), tegengehouden worden (**lopers! scheut!**), te diep liggen na het schieten (**hogers! opduims!**),… Het is aan de knikkerspeler om elke uitroep te kennen en vooral tijdig in eigen voordeel te gebruiken.
Het lijdt geen twijfel dat dit soort spelen met hun strenge regels niet alleen de precisie en de behendigheid, maar ook de concentratie en intelligentie van kinderen op de proef stellen.

2.7. Morfologische kenmerken van de dialectwoorden voor kinderspelen

2.7.1. Frequentatieven
Veel dialectwoorden voor kinderspelen zijn frequentatieven. Dit zijn werkwoorden die een (langdurig) herhaalde handeling of herhaalde gebeurtenis weergeven. Ze zijn gewoonlijk gebaseerd op een werkwoord dat beweging

Bovendien waren veel spelletjes pijnlijk, zoals de ooit erg populaire strafspelen. Na sommige knikkerspelen werd bijvoorbeeld het strafspel kneukelen gespeeld. De verliezer plaatste zijn vuist op de grond; de andere spelers mochten elk een afgesproken aantal keren met een knikker naar de kneukels van de vuist schieten.
Een aantal spelen was niet alleen pijnlijk maar ook fysiek gevaarlijk, zoals bokje springen (met zoveel mogelijk, zo hoog mogelijk op elkaar springen, tot de menselijke toren instort) en het spel brood in de oven schieten. Bij dit laatste spel ligt één kind op de rug op de grond, met de benen omhoog. Een ander kind gaat op de voeten van het eerste kind liggen. Door de knieën te plooien en dan snel en krachtig weer uit te strekken, kan het onderste kind het bovenste 'wegschieten'.
Verder waren kinderen ook wel graag onvoorzichtig. Bij het kappen met de tol, moest men een andere tol (met geweld) uit het spel proberen verdrijven. Als men bij dat kappen de kans zag een stuk uit andermans tol te slaan, liet men die kans natuurlijk niet liggen…

2.6. Strenge regels

Uit ons onderzoek bleek dat sommige oude kinderspelen erg genormeerd waren, met gedetailleerde speelwijze en erg precieze regels.

Bikkelen is daar een bekend voorbeeld van. Twee of meer spelers hebben - naargelang van de streek - vier of vijf bikkels en eventueel een balletje nodig. Het spel bestaat uit verschillende rondes. Tijdens elke ronde moeten één of meer handelingen uitgevoerd worden, gewoonlijk tussen het opgooien en weer opvangen van het balletje of een bikkel. De handelingen kunnen bestaan uit het rangschikken, oprapen of omdraaien van de bikkels, maar worden moeilijker naargelang men een ronde opschuift in het spel. Alle handelingen worden bovendien bemoeilijkt door erg gedetailleerde regels over o.a. de stand van de bikkels,

vriendelijk ontvangen. De conservator van het heemkundige museum ter plaatse had de zaal prachtig versierd met oude schoolspullen en leuke kinderspelen.

Magda Devos, projectleider van het WVD, begon de presentatie met een toelichting bij de stand van zaken van het project. Zij gaf o.a. een overzicht van de reeds gepubliceerde en de nog te verwachten WVD-afleveringen. Jacques Van Keymeulen ging vervolgens dieper in op de twee grote thema's van de gepresenteerde aflevering, namelijk School en kinderspelen. Matthias Lefebvre nam daarna het publiek mee naar het schoolleven van de vorige eeuw waar hij aan de hand van enkele typische schoolgebruiken terugblikte op de vroegere schoolcultuur. Hij had het onder meer over de verschillen in woordgebruik per net en per land en over de Franse termen in de Vlaamse schooltaal. Tineke De Pauw onderhield vervolgens de aanwezigen over de indeling die ze hanteerde om de verschillende kinderspelen in onder te brengen. Daarnaast nam ze ook de morfologische kenmerken van enkele dialectbenamingen onder de loep (zie het artikel van Matthias, Tineke en Magda Devos op p. 18). Tot slot nam de heer H. Van Waveren, de gedeputeerde van cultuur in Zeeland, het woord, waarna Magda Devos hem de eerste aflevering overhandigde (foto).
Zoals gewoonlijk kunt u als informant ongeveer 20 % korting krijgen op deze nieuwe aflevering. Het boek kost 40 euro (+ verzendingskosten), voor informanten 35 euro (+ verzendingskosten). Om een aflevering te bestellen, neemt u contact op met Academia Press (09/225.57.57 / www.academiapress.be). U vindt de gegevens op de laatste bladzijde van dit WVD-contact, bij het overzicht van de afleveringen.

Samenwerking met Academia Press

Vanaf de aflevering over *School en kinderspelen* wordt het *Woordenboek van de Vlaamse Dialecten* opgenomen in de zgn. Ginkgo-reeks van Academia Press Gent. We hebben nu dus een uitgeverij. Drukkerij Michiels in Tongeren blijft het WVD drukken - we zijn trouwens door de jaren heen met die drukkerij vergroeid geraakt, want ze heeft altijd zeer goed werk geleverd. Een voordeel van een uitgeverij is echter dat ze ook efficiënt publiciteit kan voeren, uiteraard tegen een vergoeding. De reducties voor onze medewerkers blijven overigens ongewijzigd gelden. We zijn tot de samenwerking overgegaan omdat we hopen dat het WVD dankzij de samenwerking met Academia Press ruimere bekendheid zal genieten.

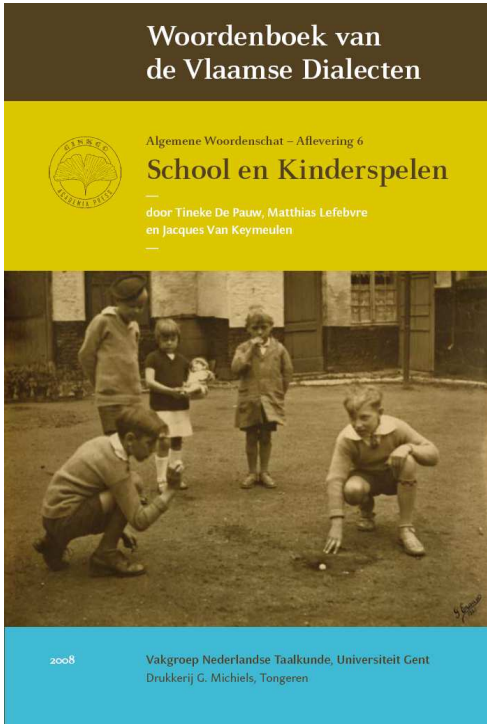

Dialectologisch werk van studenten

In juni 2009 studeerde Katrien Vander Beken af met een masterscriptie over *De dialectbenamingen voor kledij in de dialecten van Oost-Vlaanderen*. Cleo Vandenbosch schreef de masterscriptie *Benamingen voor 'gierig' en 'gierigaard' in de Zuid-Nederlandse dialecten*. Aan de hand van de gegevens van het WVD, het Woordenboek van de Brabantse Dialecten (WBD) en het Woordenboek van de Limburgse Dialecten (WLD) onderzocht zij de dialectbenamingen voor gierig en gierigaard. Elk van deze begrippen werd van een dialectkaart en een etymologisch artikel voorzien.

Op basis van de woordenschat in het WVD, het WBD en het WLD schreven een aantal studenten een bachelorscriptie over de geografische verspreiding en de etymologie van de dialectbenamingen voor enkele begrippen in het Zuid-

Veel typische speelterreinen verdwenen. Knikkerspelen bijvoorbeeld werden traditioneel op een open plek met aangestampte aarde gespeeld. Dat kon de speelplaats zijn, maar ook een onverharde strook langs de weg of de centrale ruimte tussen beluikhuisjes in de stad. Zulke plekken bestaan nu nauwelijks nog.

Ook grote stukken open ruimte zijn steeds moeilijker te vinden. Die ruimte was nodig voor spelletjes zoals pinkelen. Dat was - heel ruw geschetst - een soort baseball met een lange en een korte stok. Aan de grote variatie in de dialectbenamingen zien we dat dit spel ooit heel populair was, maar het is nu volledig uitgestorven.
Op het platteland is wèl nog veel open ruimte, maar die is niet meer zo toegankelijk. Spelletjes als slootjespringen en weidekampen (een spel waarbij met gepunte stokken gegooid werd) geven ons een blik op kinderen die vrijelijk door akkers en weilanden struinden. Vandaag de dag is dat niet meer toegelaten.
Ook veel situaties waar spelletjes bij hoorden, zijn verdwenen. Zo vertelden informanten uit Zeeuws-Vlaanderen over hun spel op weg naar school. Die weg liep langs een laan met bomen, en daar speelden ze **boomtikkertje** of **boomverlopertje**: wie een boom vasthield, kon niet getikt worden. Je moest natuurlijk tijdig op school geraken en was dus wel verplicht om regelmatig een stukje verder te lopen, en zo bleef het spel spannend.
Het beeld van groepjes kinderen die zich te voet en al spelend naar school begeven, waarbij de groten een oogje hielden op de kleintjes, behoort definitief tot het verleden. Vandaag worden de kinderen naar school gebracht, met de auto of op de fiets, steeds onder begeleiding van volwassenen. Meer in het algemeen heeft de toegenomen welvaart en daaraan verbonden moderne levensvormen tot gevolg dat kinderen vandaag veel minder dan vroeger samen spelen in de open ruimte. Ze zitten binnen voor tv of houden zich onledig met computerspelletjes, als ze al niet op de sportclub zitten, of in de muziekschool, de balletles of bij wat voor initiatief dan ook, waar ze door hun ouders naartoe zijn gebracht.

2.5. Andere tijden, andere zeden

We moeten erover waken geen al te geromantiseerd beeld van de "goede oude tijd" te schetsen. Veel van de traditionele kinderspelen zouden vandaag de dag ronduit afgekeurd worden. Dat is vooral duidelijk bij spelen waarbij dieren mishandeld worden, zoals kikkers opblazen en vogelnesten uittrekken.

Naast die paar stukken gekocht speelgoed hadden kinderen vroeger veel meer zelfgemaakt speelgoed, zoals katapulten, hinkelblokjes en lappenpoppen. Deze spullen deden een tijdje dienst, waarschijnlijk tot ze kapot gingen, maar werden niet bewaard. Er is dus ook in een museum niets van terug te vinden.
Een laatste vorm van speelgoed waren gewoon alledaagse voorwerpen die heel tijdelijk tot speelgoed gepromoveerd werden. Het is verbazingwekkend hoeveel creatieve spelletjes ontstonden rond kersenpitten, steentjes, stokken en kikkers.
Ten slotte mogen we ook de spelletjes die zonder materiaal gespeeld werden niet vergeten, zoals tikkertje en haasje over.

2.4. Verdwenen kinderspelen

Het is niet verwonderlijk dat het moeilijk was om informatie te vinden over spelen waar niets tastbaars van overblijft. Een aantal spelletjes wordt al een halve eeuw niet meer gespeeld. Het verdwijnen van die spelen heeft verschillende redenen.

Knikkerende jongens op de binnenplaats van een beluik, meer bepaald het latere Museum voor Volkskunde/Huis van Alijn in Gent (omslagfoto van de aflevering, Huis van Alijn)

Nederlandse taalgebied. Kaat Van Ongeval tekende en besprak de dialectkaarten voor heggenmus en Sabrina De Clercq verdiepte zich in de uitgebreide en moeilijke woordenschat voor fluim en fluimen. Jeroen Petrus nam één dialect onder de loep, namelijk dat van Zottegem, en bestudeerde de Zottegemse keukenwoordenschat.

Samenwerking met Zeeuws-Vlaanderen

Jacques Van Keymeulen volgde als adviseur enkele bijeenkomsten van de Wetenschappelijke Commissie van de Zeeuwsche Vereeniging voor Dialectonderzoek. De Vereeniging heeft zoals steeds enkele vragenlijsten uitgestuurd, als bijlage bij hun kwartaalblad *Nehalennia*. Een aantal vragenlijsten is op de WVD-vragenlijsten gebaseerd.

Zêêuwse Dialect Verênigieng wordt 80 jaar

In 2009 bestaat de Zêêuwse Dialect Verênigieng (ZDV) 80 jaar. Deze vereniging werkt al meer dan 20 jaar samen met het WVD. Het is immers deze vereniging die in de jaren '80 de vraag stelde om ook het Zeeuws-Vlaams in het Woordenboek van de Vlaamse Dialecten op te nemen. De band tussen het WVD en de ZDV is in die tijd dan ook heel hecht geworden.

Om hun 80-jarige bestaan te vieren zijn er enkele feestactiviteiten gepland in dit feestjaar. Een eerste activiteit was de presentatie van een Zuid-Bevelandse verhalenbundel in april 2009. Een tweede activiteit vindt plaats op 21 november 2009 in de Zeeuwse Bibliotheek. Het wordt een tweede editie van *in het Zeeuws kan 't ok* met nieuwe en oude namen. De uitgenodigde sprekers zijn in oorsprong allemaal Zeeuwen, die het buiten of in Zeeland gemaakt hebben en op die dag in het Zeeuws komen vertellen over hun leven als BZ (Bekende Zeeuw). Wie wil deelnemen aan deze dag, kan het programma binnenkort vinden op de websites www.zeeuwsdialect.nl of www.scez.nl bij streektaal. Deelname kost € 22,50, inschrijven moet voor 7 november 2009.

Colloquium Taal en Tongval in Gent

Op 21 november 2008 werd in de Koninklijke Academie voor Taal- en Letterkunde in Gent het jaarlijkse Taal en Tongval-colloquium gehouden. *Taal en Tongval* is een Nederlandstalig tijdschrift voor taalvariatie. Alle lezingen stonden in het teken van "Perspectieven op het genus in het Nederlands".

Collega Gunther De Vogelaer was organisator van dienst. De dag bestond uit een goedgevuld programma met verschillende boeiende lezingen. Zo hielden Johan Taeldeman en Georges De Schutter een lezing over het genus van leenwoorden in de Vlaamse en Brabantse dialecten. Nadien werd nog druk nagepraat op de receptie. Hoewel het colloquium dus niet specifiek in het teken van de dialectlexicografie stond, was het voor de aanwezige WVD-redacteurs toch een interessante en leerrijke dag.

Streektaaloverleg streektaalconsulenten in Beilen

Op 27 maart 2009 kwamen alle streektaalconsulenten, -adviseurs en -functionarissen uit Vlaanderen en Nederland samen in het Huus van de Taol in Beilen. Het is de vierde keer dat de dag vóór de dialectendag deze groep samenkomt. Op de agenda stond een vijfminutenrondje waarin elke adviseur of instelling een hoogtepunt of belangrijk project kon toelichten. Op die manier houden deze collega's elkaar op de hoogte van de diverse activiteiten in streektaalland in Vlaanderen en Nederland. Verder stond ook digitalisering op de agenda. Faro, de Brusselse vereniging Ara!, Variaties vzw en het WVD deden mee aan de gesprekken. Het werd een nuttige bijeenkomst. Omdat velen ook bleven overnachten om 's anderendaags de dialectendag bij te wonen, was er 's avonds ook nog voldoende tijd voor informele contacten tussen de verschillende regio's.

10de dialectendag in Hoogeveen

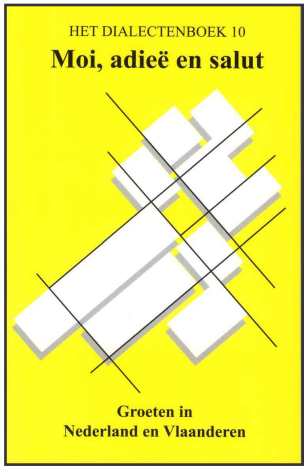

Het was ver weg, deze keer, maar toch vertrokken we op 28 maart 2009 met een ruime delegatie Vlamingen noordwaarts. Wie er niet bij was, had ongelijk. Het werd een mooie feesteditie, daar in Hoogeveen in Drenthe. Het ochtendprogramma werd door velen omschreven als een van de beste van de tien dialectendagen. De gedeputeerde dhr. R.W. Munniksma opende de dag. Omdat de dag in Drenthe werd gehouden, was er ook een Drentse primeur. Enkele Groningse studenten hebben het *Drents woordenboek* van G. Kockx omgezet in een

Het grootste hoofdstuk is dat over de knikkerspelen. Hierin komen tien soorten knikkers aan de orde, een twintigtal knikkerspelen met hun spelregels en tal van manieren van schieten met de knikkers. Uit onze gegevens blijkt dat de gebruikelijke knikkerspelen sterk varieerden van streek tot streek, zelfs van dorp tot dorp, maar overal waren er minstens vijf varianten bekend. Dit getuigt van de grote creativiteit die kinderen aan de dag legden met wat open ruimte en een handvol knikkers.

Een aantal lemma's dat niet in de vorige categorieën thuishoorde, zoals ganzenborden en boter-kaas-en-eieren, werden in het laatste hoofdstuk met de overige kinderspelen verzameld.

2.3. Documentatie

Het bleek moeilijker dan verwacht om documentatie te vinden over traditionele kinderspelen. Kinderspelen hadden geen economisch nut en werden bijgevolg niet gedocumenteerd, zo blijken er maar weinig oude foto's van spelende kinderen te vinden. Gelukkig was er het zevendelige standaardwerk over kinderspelen van De Cock en Teirlinck, uit 1902-1908. In dit boek worden spelletjes uit heel Vlaanderen beschreven. Per spel worden ook een aantal dialectbenamingen, met aanduiding van de locatie, opgenomen.
We gingen ons licht ook opsteken in het Mechelse Speelgoedmuseum, maar dit museum bevat voornamelijk speelgoed (en dan meestal uit de gegoede kringen). Over spelletjes waar geen (duur) speelgoed bij te pas kwam, was weinig informatie te vinden.

In tegenstelling tot nu, hadden kinderen vroeger immers weinig echt speelgoed. Met écht speelgoed bedoelen we zaken die speciaal voor een kinderspel geconstrueerd en verkocht werden, zoals een pop, een bal, een tol of knikkers. De meeste kinderen hadden hiervan slechts enkele stukken - er werd dan ook goed voor gezorgd. Dit soort speelgoed werd lang bewaard en kan in het Speelgoedmuseum bezichtigd worden.

SNEEUWMAN

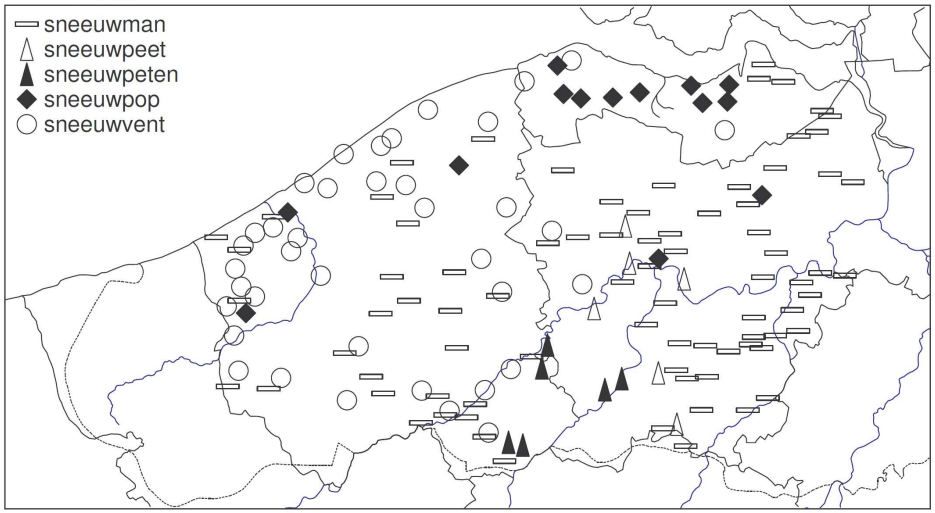

Daarna volgt nog een klein hoofdstukje babyspelen, waar het gaat over spelletjes die grote mensen of grote kinderen met hele kleine kinderen spelen en waar ook babyspeeltjes als de rammelaar en de knuffelbeer aan de orde komen.

RAMMELAAR

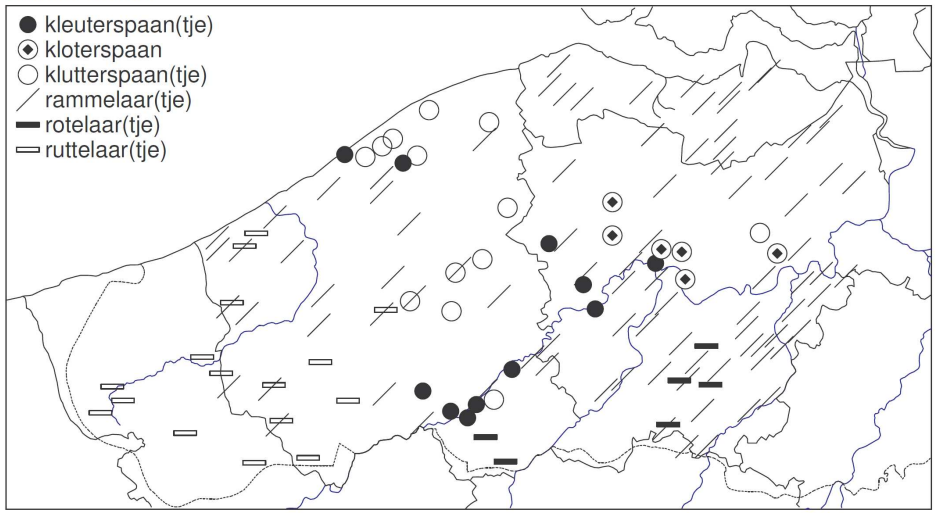

digitale versie. De deelnemers van de dialectendag kregen de eer om de eerste demoversie te zien, en die zag er heel overtuigend uit. Het woordenboek is nu te vinden op www.drentswoordenboek.nl.

Jan Stroop mocht daarna beginnen met een overzicht van groetwoorden in het hele gebied. We kennen Jan Stroop als een boeiende verteller en ook deze keer kreeg hij het publiek op zijn hand (zijn tekst is o.a. te lezen in het dialectenboek, maar ook op zijn website www.janstroop.nl). Na zijn betoog kreeg de gedeputeerde het 10de dialectenboek overhandigd. Omdat het een feesteditie was, werden ook alle deelnemers die elk van de 10 dagen hadden meegemaakt op het podium geroepen. Dat overtrof de verwachtingen van de organisatoren, want ruim 10 mensen kwamen naar het podium. Onder hen ook Vlamingen. Edmond Cocquyt (op de foto met voorzitter Veronique De Tier) uit Gent en Patrick Slechten uit Bilzen waren enkele van de doorzetters die een pakket met streekproducten of een boek in ontvangst mochten nemen van de voorzitter.

Ook daarna kwam Vlaanderen nog even op het toneel. Hoewel … Frank den Hollander is geboren in Zeeland en woont al tientallen jaren in Groningen en zingt zelfs Gronings, maar een onderdeel van zijn verhaal speelde zich af in Schellebelle, waar zijn voetbalclub jaarlijks komt voetballen. Frank had een boeiend verhaal over zijn taalidentiteit (Een Zeeuw in Groningen – met een uitstapje naar Schellebelle). En natuurlijk kon hij het podium niet verlaten zonder nog iets te zingen.

Daarna kwam de sms-taal aan bod, ook weer een Vlaamse inbreng. Het verhaal van Reinhild Vandekerckhove, de oud-voorzitter van de SND, werd heel boeiend gebracht met veel voorbeelden. Na het leerrijke en gevarieerde ochtendprogramma konden de bijna 300 deelnemers met een goed gevoel aan de lunch beginnen.

Het middaggedeelte bood voor elk wat wils. De boekenmarkt werd druk bezocht en de workshops waren heel interessant. Digitalisering (o.a. door Jacques Van Keymeulen over het nieuwe Variatiesproject waarbij

amateurdialectwoordenboeken gedigitaliseerd zullen worden en daarna ondergebracht in een database), bijbelvertalingen en plezier hebben in het schrijven van dialectverhalen, er was keuze genoeg. Alleen de wandeling viel in het water, letterlijk dan. Het regende immers pijpenstelen.

Het bestuur – en blijkbaar ook de deelnemers – gingen tevreden naar huis. Het was een geslaagde tiende feestdag.

Wilt u toch weten wat u gemist hebt, dan kunt u altijd het 10de dialectenboek aanschaffen (15 euro). In dat boek staan de lezingen van het ochtendprogramma en per regio een verhaal over groeten en afscheid nemen. Roxane Vandenberghe schreef het deel voor West-Vlaanderen, Tineke De Pauw dat voor Oost-Vlaanderen en Veronique De Tier nam Zeeland voor haar rekening (zie verder bij de verschenen artikelen). Meer inlichtingen over het tiende dialectenboek *Moi, adieë en salu. Groeten in Nederland en Vlaanderen* bij het WVD (veronique.detier@ugent.be)

Streektaalconferentie in Brussel

In het unieke kader van het Brussels parlement vond op 12 juni de vierde internationale streektaalconferentie plaats. Het thema van de conferentie, georganiseerd door vzw Variaties, was dit jaar 'taalvariatiebeleid'. Jacques Van Keymeulen sprak over 'taal en standaardisering' en nam deel aan het afsluitende debat over erkenning of niet-erkenning van dialecten als streektaal. Verder lag de klemtoon vooral op de taalsituatie in Brussel. Robert Delathouwer van de Brusselse vzw ARA! deed onder meer uit de doeken wat er in Brussel allemaal gedaan wordt rond het Brusselse dialect. Dirk Denoyelle zorgde tussen de lezingen door met enkele rake imitaties van bekende politici voor een grappige noot.

Het hoofdstuk kwajongensspelen is dan weer erg uitgebreid. We vinden hier veel zelfgemaakt (jongens)speelgoed zoals katapulten, rekkerrevolvers en proppenschieters, maar ook activiteiten zoals boomvruchten stelen en eieren roven.

EIEREN ROVEN

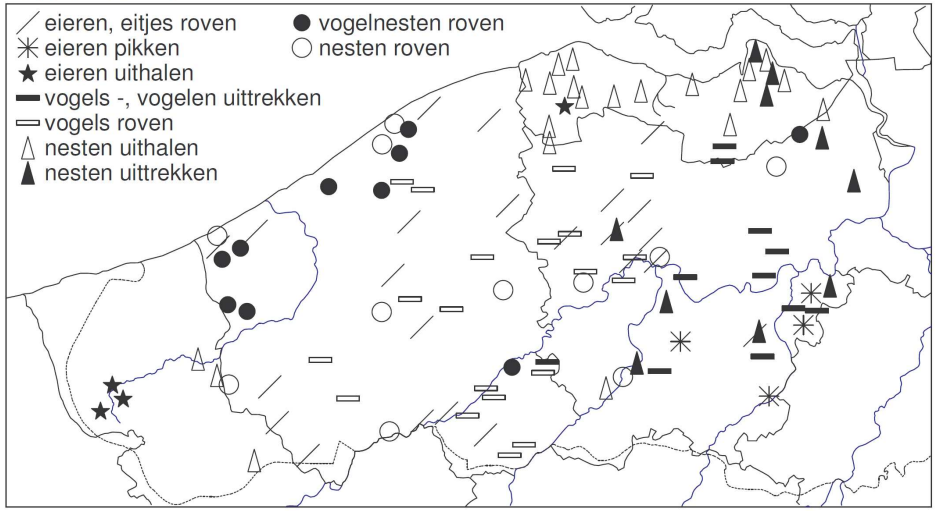

Het onderdeel toestelspelen bevat lemma's over grote speelpleintoestellen zoals de schommel en de wip, maar ook kleinere toestellen zoals de hoepel en de step komen hier aan bod.

Het zevende hoofdstuk is gewijd aan acrobatische spelen, met activiteiten die tegenwoordig naar de turnzaal verhuisd zijn, zoals koprollen en spurten.
Het hoofdstuk Winterspelen bevat lemma's als schaatsen en sleeën, maar ook sneeuwman en bomijs.

kustikkertje, slingertikkertje, ongelukstikkertje enz. Ook die varianten met dialectbenamingen worden allemaal behandeld.
In het tweede hoofdstuk, springspelen, zijn hinkelen en haasje-over de bekendste kinderspelletjes.

Daarna komen de werpspelen, zoals lijntjeschieten en tollen.
Het hoofdstuk balspelen is één van de kortste. De grootste moot hier wordt gevormd door de lemma's rond het kaatsspel, dat in de Denderstreek erg populair was.

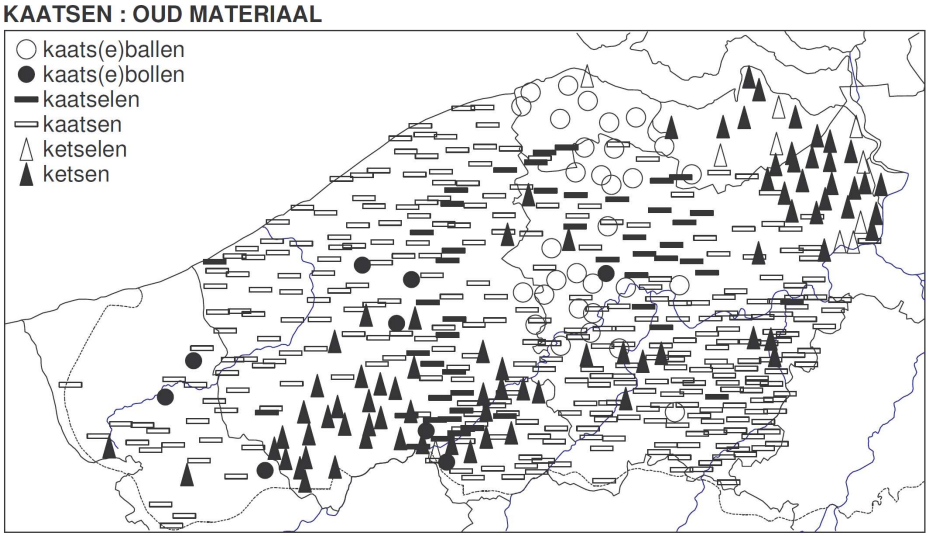

Stage Mia Mortier bij het WVD

In maart 2009 kreeg de WVD-redactie versterking van germaniste Mia Mortier. Zij geeft les in de derde graad van het secundair onderwijs in Sint-Niklaas. Sinds kort bestaat in het onderwijs de mogelijkheid om stage te lopen bij een wetenschappelijke instelling waar je je kennis over een bepaald onderwerp kan verbreden. Mia Mortier is geïnteresseerd in dialectologie en heeft zich dan ook opgegeven om stage te lopen bij onze redactie. Dat bleek een fijne en leerrijke ervaring te zijn, zowel voor haar als voor ons. Haar verslag lees je op p. 17.

Familienieuws

In onze vakgroep is een ware babyboom aan de gang. Op 14 februari 2009 werd Timothy Colleman de trotse vader van zijn eerste kindje, Wolf. Gunther De Vogelaer werd op 13 maart 2009 voor de tweede keer papa. Zijn dochter Delphine kreeg er een broertje bij, Mathijs. Timothy Colleman en Gunther De Vogelaer werken allebei als postdoctoraal onderzoeker aan de vakgroep Nederlandse taalkunde. De dochter van Kaat Opdenacker tot slot kreeg er op 6 april 2009 ook een broertje bij, Pablo. Kaat Opdenacker geeft als praktijkassistente Nederlandse taalvaardigheid en taalzorg aan de studenten Nederlands. Wij wensen onze collega's veel geluk met hun kinderen. Daarnaast verwachten nog enkele collega's een zoon of een dochter in 2010. Wordt dus vervolgd…

Vrijwilligers gezocht

"Variaties vzw. Koepelorganisatie voor dialecten en oraal erfgoed in Vlaanderen" is op zoek naar vrijwilligers die mee willen helpen met het nakijken van tekstbestanden van diverse Vlaamse dialectwoordenboeken. Enkele dialectwoordenboeken zijn ingescand en naar een tekstbestand omgezet. Aangezien een computer geen dialect kan spreken en lezen, staan er fouten in het tekstbestand, die er uitgehaald moeten worden. We zoeken dus vrijwilligers die een deel van een gedrukt dialectwoordenboek willen vergelijken met het tekstbestand (bijv. één letter, of enkele bladzijden) om

de fouten te ontdekken en het tekstbestand (Word) te verbeteren. Belangstellenden kunnen contact opnemen met Veronique De Tier (veronique.detier@ugent.be).

Voordrachten door de WVD-redactie

Magda Devos sprak op 18 maart 2009 over *De regenboog van de Vlaamse* dialecten voor Markant in Sint-Gillis-bij-Dendermonde. Diezelfde lezing gaf ze ook op 21 april 2009 voor de culturele kring Probus in Zwijnaarde en op 12 juni 2009 voor het Davidsfonds en het Dialectgenootschap Bachten de Kupe in Alveringem.

Jacques Van Keymeulen sprak op 28 maart 2009 op de Nederlandse Dialectendag in Hoogeveen over *De digitalisering van de amateurlexicografie*. In Brussel gaf hij op 25 april 2009 aan de Vrije Universiteit Brussel een lezing op het Colloquium van de Weik van het Brussels over *Diminutieven in het Nederlands en de Nederlandse dialecten*. Ook in Brussel sprak hij in het Brussels parlement op de Vierde Internationale Streektaalconferentie over *Taal en standaardisering*. In Leiden nam hij op 20 augustus 2009 deel aan het symposium Standaardtalen in Beweging met de lezing *Vlaams en Afrikaans: parallellen en verschillen*.

Hugo Ryckeboer sprak over *Het West-Vlaams* op 30 oktober 2008 voor Neos Ardooie, op 17 november 2008 voor Universiteit Derde Leeftijd in Brugge en op 17 maart 2009 voor Neos Lichtervelde. Hij sprak over *De herkomst, betekenis en verspreiding van onze familienamen* op 24 november 2008 voor Neos Oostkamp en op 26 maart 2009 voor Neos Heule. Hij gaf een causerie over het Vlaams en het Nederlands in Noord-Frankrijk voor OKRA Gijverinkhove.

Roxane Vandenberghe gaf op een symposium over vaktaalwoordenschat, dat plaatsvond op 19 december 2008 in het MIAT in Gent, een lezing over de dialectwoordenschat van de Vlaamse zeevissers.

Ook Veronique De Tier gaf op dat symposium een lezing over de vaktaal van de molenaar. In april gaf ze in Puurs een lezing over landbouwterminologie in de dialecten. Op 14 mei was te gast in Brussel met een lezing over de dialecten in Vlaanderen en op 6 juli verzorgde ze een lezing in de bibliotheek in Zwijndrecht over de Wase dialecten.

2. Kinderspelen

2.1. Traditionele kinderspelen

Het WVD behandelt traditionele dialectwoordenschat; we spitsten ons in deze aflevering dan ook toe op oude, traditionele kinderspelen. Dit zijn grosso modo de spelen uit de eerste helft van de vorige eeuw. Een aantal van die kinderspelen wordt nog steeds gespeeld, zoals tikkertje en verstoppertje. Andere spelen zijn nog slechts een vage herinnering, zoals tollen en hoepelen, of zijn zelfs totaal vergeten, zoals het spel pinkelen. Recentere kinderspelen zoals flippo en nintendo namen we niet op; eerder onderzoek door de Stichting Nederlandse Dialecten wees uit dat deze spelen geen interessante dialectbenamingen hebben.

2.2. Indeling van de aflevering

Er worden in deze aflevering honderden kinderspelen besproken. Om het geheel overzichtelijk te houden, werden ze in elf groepen onderverdeeld.

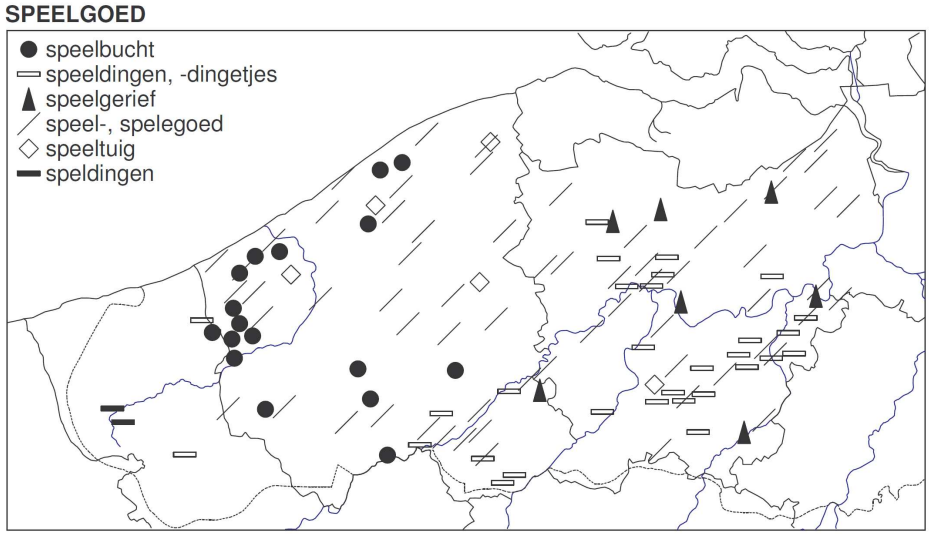

Na een inleiding met algemeenheden (zoals spelen en speelgoed), komen eerst de loopspelen, zoals tikkertje en verstoppertje, aan bod. Een spel als tikkertje kent meer dan tien varianten, zoals tikkertje met verhoog, met verlos,

dicht te slaan kan de leerkracht het typische klapgeluid maken. Nog een ander attribuut om de leerlingen tot de orde te roepen, was de zogenaamde **pechvogel,** een uit vodden vervaardigde, vogelachtige pop, door de schoolmeester gegooid naar de onoplettende leerling, die het ding diende op te vangen en, wat erger was, terug te bezorgen aan de meester. Die stond hem namelijk al op te wachten met de **plak**, een korte stok met een platte schijf. Daarmee kreeg de jongen dan een paar flinke tikken op de hand. Als iemand erg dom was geweest, werden hem de **ezelsoren** opgezet. Als iemand teveel babbelde, werd hem een **lange tong** rond de hals gehangen. De strafplaats voor stoute kinderen was doorgaans de **hoek**. In die hoek moesten de gestraften soms neerknielen in hun eigen klompen, waarin de meester gedroogde erwten had gestrooid. Kinderen die lawaai maakten, werden dikwijls in kasten opgesloten en het gebeurde wel eens dat de leerkracht vergat de opgeslotene uit zijn benarde positie te bevrijden. Vandaag zijn dergelijke lijfstraffen ondenkbaar geworden, maar tot zowat een halve eeuw geleden vond men die praktijken normaal.

STRAFWERKTUIG : SAMENGEBONDEN BUNDEL WILGENTWIJGEN

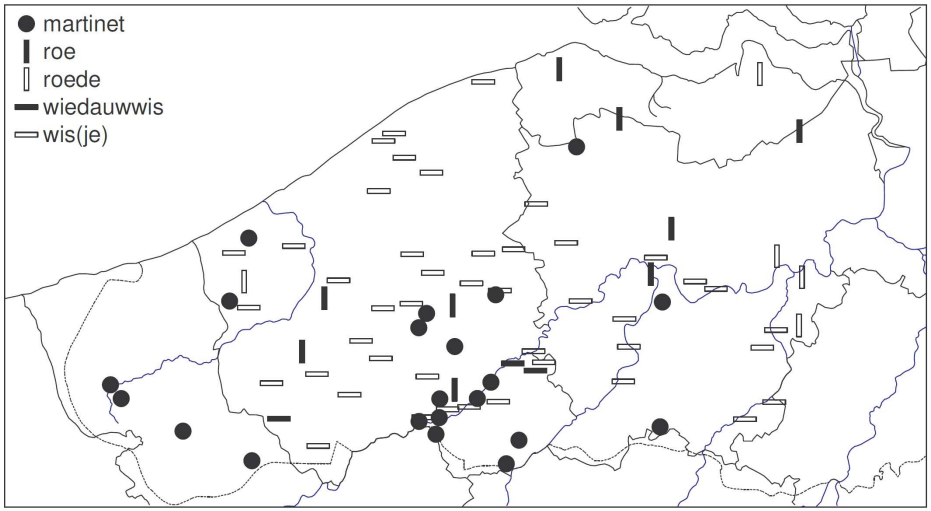

Tineke De Pauw en Matthias Lefebvre gaven op 19 februari 2009 een lezing bij de presentatie van de WVD-aflevering *School en kinderspelen*.

Liesbet Triest was op 15 mei 2009 te gast op de dialectquiz van het Davidsfonds in Haaltert, waar ze uitleg gaf bij enkele dialectwoorden uit de quiz.

Artikelen in de marge van het project

Magda Devos schreef samen met Jacques Van Keymeulen in 2007 het artikel "Lexicale dialectometrie op basis van het Woordenboek van de Vlaamse dialecten" dat pas in 2009 verscheen in het themanummer 20 van *Taal en Tongval*, blz. 9-33 onder redactie van Magda Devos & Roeland van Hout. Samen met Veronique De Tier schreef ze voor het huldealbum voor prof. dr. Fons Moerdijk in 2009 het artikel "Aan een ijverig geleerde. Heteroniemen voor 'ijverig' in de dialecten van het zuidelijke Nederlands". In: Egbert Beijk e.a. (red.): *Fons Verborum. Feestbundel voor prof. dr. A.M.F.J. Moerdijk*, Leiden: Instituut voor Nederlandse Lexicologie / Amsterdam: Gopher BV, blz. 497-507.

Voor datzelfde huldealbum schreef Jacques Van Keymeulen de bijdrage "De betekenis van *Spaans* in benamingen voor dieren.", blz. 279-287. Samen met Magda Devos (cf. supra) schreef hij in 2007 het artikel "Lexicale dialectometrie op basis van het Woordenboek van de Vlaamse dialecten" voor *Taal en Tongval*. In *International Journal of Lexicography 22*, blz. 129-150 verscheen het artikel "Intersystemic correspondence rules and headwords in Dutch dialect lexicography" van Kathy Rys en Jacques Van Keymeulen.

Hugo Ryckeboer verzorgt de rubriek "Westhoekse woorden toegelicht" in de *Diealektgazette van Bacht'n de Kuupe.*

Roxane Vandenberghe schreef begin 2009 het artikel "Elk zijnen goeiendag! Hoe groeten ze in West-Vlaanderen de mensen?" in het *Dialectenboek 10* van de Stichting Nederlandse Dialecten (SND) over de woorden en uitdrukkingen die in West-Vlaanderen gebruikt worden om de mensen te begroeten en afscheid van hen te nemen. Ook in het aprilnummer van de *Diealektgazette van Bacht'n de Kuupe* schreef ze daar een artikeltje over.

Tineke De Pauw schreef ook een artikel in dat dialectenboek en besprak de Oost-Vlaamse woorden en uitdrukkingen om mensen te begroeten en afscheid van hen te nemen: “Allo, salie! Groeten en afscheid nemen in Oost-Vlaanderen”.

Veronique De Tier redigeerde dat dialectenboek samen met Ton van de Wijngaard en Jos Swanenberg. Zij nam ook de Zeeuwse bijdrage voor haar rekening: “Ik wens je alles wat wenselijk is. Groeten en wensen in Zeeland”.

Matthias Lefebvre interviewde Francis Ascoop voor het artikel “SMART: HUB-studenten engageren zich voor Brusselse scholieren”. Het interview verscheen in het tijdschrift *Over taal* jg. 47, nr. 6 (2008), blz. 126-128. Voor het eerste nummer van 2009 interviewde hij ook Karel F. Gildemacher voor het artikel “Karel Gildemacher: passie voor het Fries”, jg. 48.

Evelien Van Renterghem interviewde voor datzelfde tijdschrift haar collega’s Matthias Lefebvre en Tineke De Pauw over “Bussen kappen, biezebijzen en koordjetrekken: Vlaamse dialectwoorden in verband met school en kinderspelen.” Het artikel verscheen in *Over Taal* jg. 48, nr. 2 (2009), blz. 42-44.

Tineke De Pauw, Matthias Lefebvre en Jacques Van Keymeulen redigeerden de aflevering *School en kinderspelen*. Dit is de volledige bibliografische referentie: De Pauw, T., M. Lefebvre & J. Van Keymeulen (2008). *Woordenboek van de Vlaamse Dialecten, Algemene woordenschat, Aflevering 6: School en kinderspelen.* Gent: Academia Press. XLVIII + 666 blz., 181 krtn., 166 ill. - ISBN 978-90-74273-00-8.

Op 24 november 2008 overhandigde de redactie van het WVD bij een pannenkoekenetentje het speciale nummer *Woordenboeket* aan Magda Devos.

SPIJBELEN (DEEL 2)

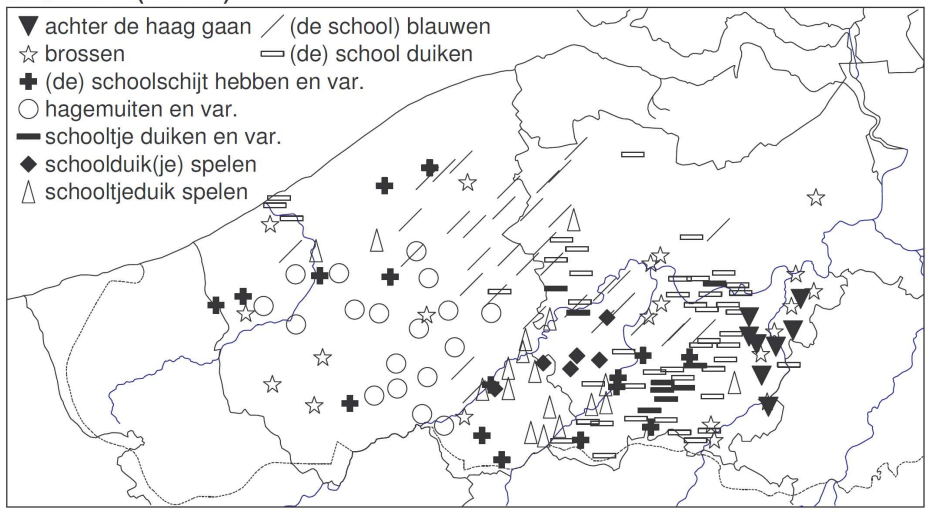

1.4. De straffen

Er werden verschillende strafwerktuigen gehanteerd in de klas. De **roede** was een stok waarmee de schoolmeester op de vingers van de leerling sloeg. Voor dat gevreesde tuig noteerden we ook nog de benamingen **baget**, **lat**, **regel** en **slaagstok**. De zweep (**djak**, **karwats**, **zwiesje**) was ook een geliefd instrument om de leerlingen stil te houden en te doen opletten. Tot slot werden ook samengebonden bundels wilgentwijgen gebruikt om leerlingen te straffen. Dit strafwerktuig was bekend onder de benamingen **martinet**, **roe**, **wiedauwwis**, **wis** en **wijmpje**. Voor de **klakker** of **klepper** waren de leerlingen minder bevreesd. Het maakte een luid klapgeluid, waarmee leerlingen tot stilte aangemaand werden. Dit houten voorwerp heet in de Nederlandse standaardtaal *klapper* en bestaat uit twee platte houten plankjes die met scharnieren aan elkaar verbonden zijn. Door de klapper met één hand

SPIJBELEN (DEEL 1)

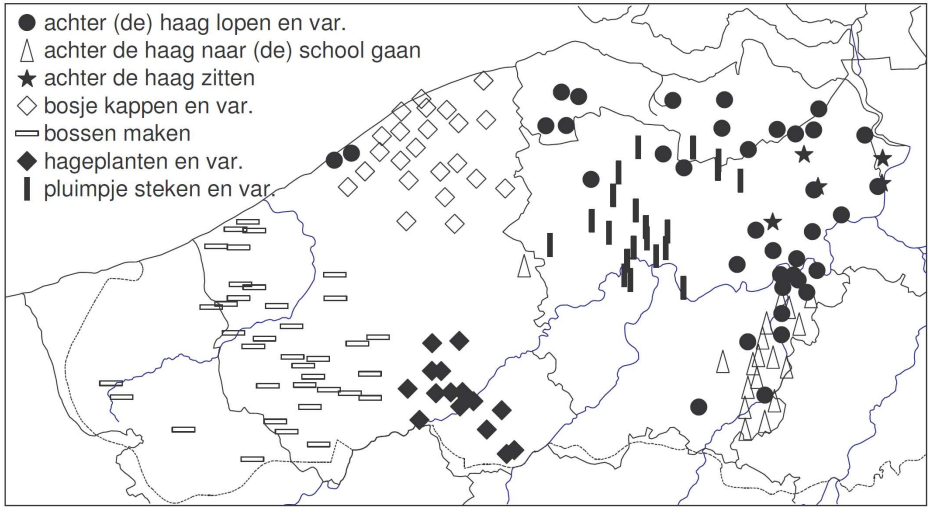

Naast aspecten van aanleg, karakter en gedrag komen in dit hoofdstuk ook handelingen aan de orde zoals spijbelen, spieken en influisteren. De variatie aan benamingen wijst erop dat spijbelen onder scholieren een wijdverbreid fenomeen was. Veel van die uitdrukkingen bevatten de woorden *haag* of *bos.* De spijbelaar werd gekenschetst als iemand die zich achter hagen schuilhoudt of in bossen rondhangt in plaats van op school te zitten, vandaar uitdrukkingen voor 'spijbelen' als **achter de haag blijven/kruipen/liggen/lopen/zitten, haagschool spelen** en **bossen lopen.** Voortbordurend op dat thema, dichtte men de spijbelaar spottend werkzaamheden toe uit het houtbedrijf, zoals **bosje(s) kappen, haagjes planten** en **bossen maken** (letterlijk: snoeihout in bussels binden). Kinderen hadden in onze vroegere landbouwmaatschappij soms een geldige reden om de school te verzuimen: op bepaalde tijdstippen van het jaar waren ze thuis nodig om te helpen bij het werk op het land. Zulke kinderen waren geen spijbelaars, ze verzuimden de school niet uit luiheid of uit speelzucht, maar uit noodzaak. De schooldirecties hadden daar begrip voor, op vele plattelandsscholen kregen de leerlingen in oogsttijd zelfs officieel vrijaf om zich thuis nuttig te maken, bij voorbeeld bij de aardappel- of de bietenoogst. Zo'n korte vakantie heette o.m. **oogstverlof, boerencongé** of **boerenvakantie.**

Stage op het WVD: een verslag door Mia Mortier

Vorig schooljaar ergens in maart keerde ik na 25 jaar lesgeven in het middelbaar onderwijs weer even naar de Blandijnberg terug. Tijdens een avondvoordracht over de Wase dialecten vroeg ik Veronique De Tier, medewerker aan het dialectwoordenboek of ik stage mocht lopen op het departement Nederlandse Taalkunde of bij "het woordenboek", zoals wij dat destijds noemden. Uit mijn eigen studententijd kende ik enkel nog de professoren Devos, De Caluwe en Van Keymeulen, die me gewillig op sleeptouw namen, maar al snel werd ik opgenomen in de kring van nieuwe, enthousiaste jonge vorsers naar de geheimen en de uithoeken van onze (moeder)taal.

Ik werd ingewijd in de kunst van het digitaliseren van gegevens die in een grijs verleden met de ouderwetse bandopnemer door prof. Taeldeman waren opgenomen. Ook een schat aan Wase dialectwoorden over de landbouw, die lang geleden door een thesisstudent werden verzameld, tikte ik de computer in. Verder mocht ik een bescheiden bijdrage leveren aan een mini-artikel voor het tijdschrift Klasse en zat ik mee rond de tafel bij een redactievergadering over een bijdrage over de dialecten van Zuidwest-Meetjesland. Ik leerde dat het echt geen sinecure is om alle verschillende nuances in de uitspraak van dialecten eenvormig te registreren, maar ook dat het echt wel plezierig kan zijn om al die schakeringen en kleuren, die grappige termen te leren kennen.

Toen ik ook nog de kans kreeg om aan echt veldwerk te doen, kon het eigenlijk niet meer stuk. Ik beluisterde een aantal oude opnames over de terminologie van het vlas en gewapend met die kennis mocht ik twee informanten gaan interviewen in mijn eigen streek. Omer Calle (°1919) en Hendrik Heyrman (° 1927) vertelden honderduit en kwamen met allerlei termen, weetjes en pittige anekdotes, ja, zelfs met roddels allerhande aandraven. Zo leerde ik zelf heel wat meer over de 'vlassersstiel' die mijn eigen grootvader in Stekene en De Klinge zo graag beoefend had. Het maakte me nog bewuster van het feit dat de tijd echt begint te dringen en dat we moeten proberen om nu nog zoveel mogelijk informatie over de dialecten te verzamelen omdat straks de echte dialectsprekers allemaal verdwenen zullen zijn.

Het was ook nog de bedoeling om het dialectcongres in het Nederlandse Hogeveen mee te maken, maar een verzwikte enkel stak daar een stokje voor. Toch was het een erg verrijkende ervaring, die me bovendien nog enthousiaster maakte om tijdens mijn lessen over het belang van onze dialecten te vertellen. Aan Roxane en Evelien, die me geduldig wegwijs maakten en aan alle andere medewerkers op het departement, in het bijzonder aan Veronique en prof. Magda Devos die deze stage mogelijk maakten: dankjewel!

De nieuwe WVD-aflevering School en kinderspelen

0. Inleiding

Zoals u elders in dit WVD-Contact al kon lezen, werd op 19 februari 2009 ll. de meest recente aflevering van het WVD voorgesteld in het Podium van Zaamslag. Deze nieuwe aflevering draagt de naam 'School en kinderspelen' en bevat de Vlaamse dialectwoordenschat voor allerhande schooltermen en traditionele kinderspelen. In dit artikel stellen we de nieuwe aflevering kort voor.

1. School

Het eerste deel van de aflevering behandelt de Vlaamse dialectwoorden in verband met de (lagere) school. We vinden er benamingen terug voor allerhande schoolmateriaal zoals de boekentas, de kaft van een boek, de bordenwisser, het bordkrijtje, enz. De schoolsituatie vandaag is op een aantal vlakken wel sterk veranderd. Er staan heel wat minder broeders en zusters voor de klas; lei en griffel zijn verdwenen en lijfstraffen worden niet langer getolereerd. Bij het maken van de aflevering stelden we enkele opmerkelijke zaken vast. We zetten ze hieronder op een rijtje.

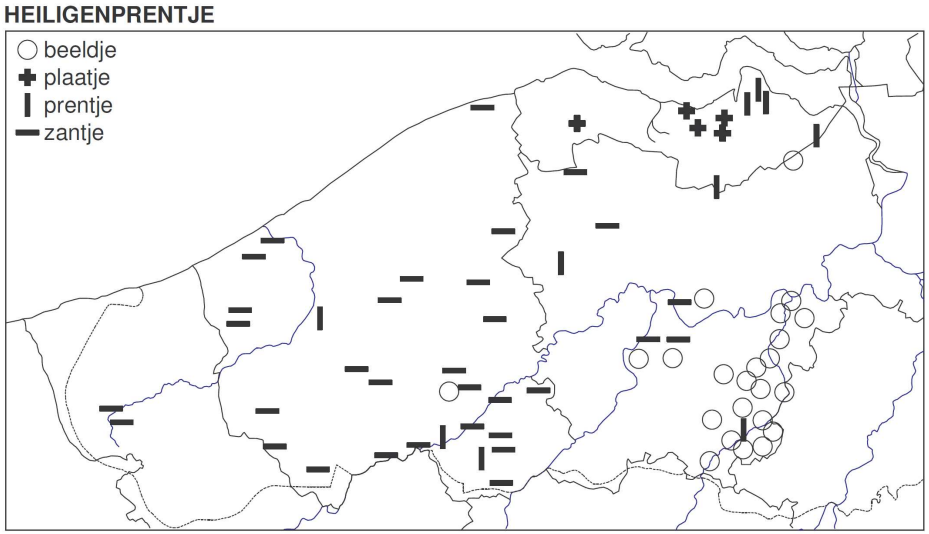

Met de vernederlandsing van alle onderwijsniveaus en vooral de opkomst van het Algemeen Nederlands als nieuwe prestigetaal in Vlaanderen, kwam de standaardtalige woordenschat de klaslokalen binnen en werden Nederlandse termen door de kinderen mee naar huis genomen zodat ze burgerrecht kregen in hun thuistaal, het dialect. Die ontwikkeling verklaart waarom in veel van onze lemma's de Franse termen van weleer zij aan zij staan met hun Nederlandse equivalenten.

1.3. Aanleg, karakter en gedrag

In het schoolgedeelte van de aflevering is er ook een hoofdstuk 'aanleg, karakter en gedrag' opgenomen. Dat stuk gaat over types van leerlingen, zoals de domste leerling, de beste leerling, een ijverige leerling, het lievelingetje van de leerkracht, enz. Hierbij valt vooral op dat er veel meer benamingen zijn voor negatieve persoonskenmerken zoals lui, stout, dom, vleierig, enz. dan voor positieve of neutrale eigenschappen zoals braaf en slim. Het lemma 'lievelingetje van de leerkracht' bijvoorbeeld bestrijkt aanzienlijk meer ruimte dan het lemma 'brave leerling'. Het ligt nu eenmaal in de aard van de mens om vooral de ongunstige kenmerken van de medemens in de verf te zetten. Dat blijkt ook ten overvloede uit de eerder verschenen WVD-afleveringen 'Karakter' en 'Verstand & Gevoel'.

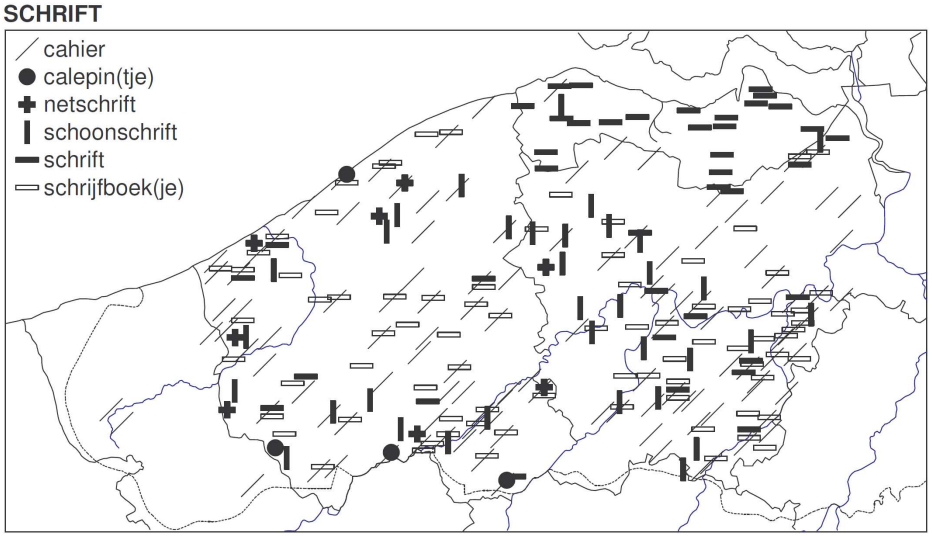

Het lager onderwijs in Vlaanderen was weliswaar officieel in het Nederlands, maar veel van onze oudere informanten hebben nog les gekregen van onderwijzers die hun opleiding in het Frans hadden genoten en de Nederlandse standaardtaal nauwelijks beheersten. Voor de Tweede Wereldoorlog was het geen zeldzaamheid dat in onze dorpsscholen les werd gegeven in een soort van gekuist dialect. De verspreiding van Franse woorden werd ook in de hand gewerkt door fabrikanten van schoolbenodigdheden, zij afficheerden hun producten immers in het Frans. Rond een pakje vloeipapier zat bij voorbeeld een bandje waarop “buvards” te lezen stond, en het doosje met de vulpen droeg het opschrift “porte-plume”.

1.1. Verschillen in woordgebruik per net en per land

Het onderwijs in de Nederlanden wordt door diverse instanties georganiseerd, zo heb je rijks- en gemeenschapsscholen, stads- en gemeentescholen en diverse types van vrije scholen, waaronder katholieke en protestantse. Bij onze opvraging hebben we gemerkt dat sommige schoolgebruiken en de daarmee verbonden woorden verschillen naargelang de school afhangt van het vrije net of van het officiële net. Tijdens de prijsuitreiking aan het einde van het schooljaar bij voorbeeld kregen de verdienstelijke leerlingen naast prijsboeken ook **zantjes**. In de katholieke scholen waren dat prentjes met heiligen op. In de Gentse stadsscholen sprak men ook van **zantjes**, maar dan van **zantjes wale**. Die prentjes hadden geen godsdienstige betekenis, ze beeldden profane zaken af, en waren voorzien van Franse ondertitels. Daardoor dacht men dat die prentjes uit Wallonië kwamen, vandaar de benaming **zantjes wale**. Ook de benamingen voor de school zelf verwijzen naar de inrichtende machten van de scholen. Zo kent men in Gent de spottende benaming **tjeefkensschool** voor een katholieke school en **geuze(n)school** voor een school van het officiële net.

Specifiek voor Zeeuws-Vlaanderen moesten we er rekening mee houden dat het oostelijke Land van Hulst katholiek is en West-Zeeuws-Vlaanderen, met inbegrip van het Land van Axel, protestants. In het katholieke Land van Hulst wijkt de schoolcultuur niet veel af van die in Vlaanderen. Onze informanten in het westelijke deel van Zeeuws-Vlaanderen daarentegen konden voor sommige begrippen geen dialectwoorden geven, omdat bepaalde gebruiken daar niet voorkomen. Zo bleken ze geen benamingen te hebben voor een ochtendgebed, omdat dit geen deel uitmaakte van het ochtendritueel in de klas. In de Vlaamse en de Oost-Zeeuws-Vlaamse scholen was dat wél het geval, overigens niet alleen in katholieke scholen maar ook in tal van gemeentescholen, zeker op het platteland. De schooldag begon er steevast met het **morgen(d)gebed**, ook **nuchten(d)gebed** en **nuchtergebed** genaamd.

SCHOOLRIJ

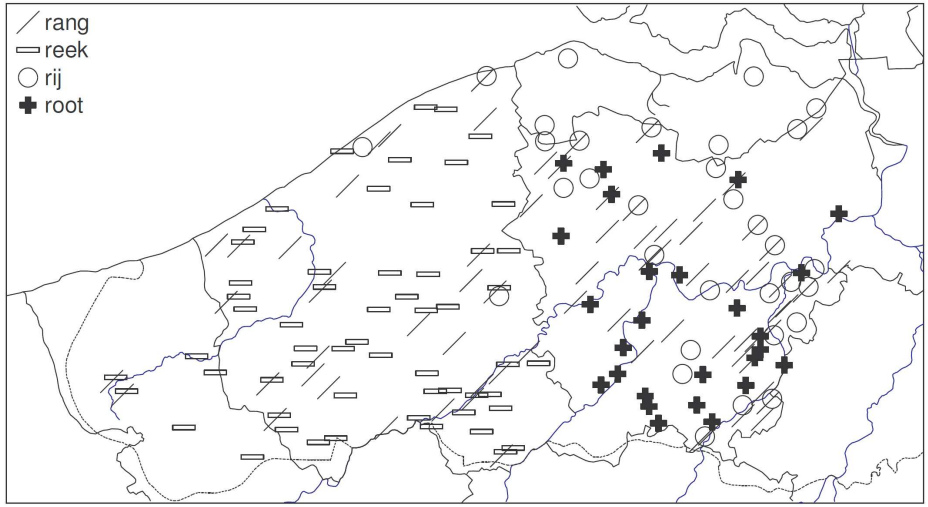

Naast verschillen voortvloeiend uit de levensbeschouwelijke visie van de school, stelden we ook vast dat de rijksgrens tussen België en Nederland tot op zekere hoogte een grens vormt wat schoolgebruiken en schoolcultuur betreft. Het was in Zeeuws-Vlaanderen bijvoorbeeld niet gebruikelijk dat de kinderen zich na het belsignaal in rijen gingen opstellen. Dat merk je aan de weinige gegevens die over de landsgrens op de kaart te vinden zijn voor dat begrip.

Op de speelplaatsen van de Zeeuws-Vlaamse scholen bevond zich lang niet altijd een afdak waaronder de kinderen bij regen konden spelen tijdens de speeltijd. Zo'n afdak was en is een vast attribuut van elke schoolspeelplaats in België. Het heet **galerie**, **galerij**, **hangaar**, **loge**, **remise**, **schuil**, enz. De Zeeuwse kinderen moesten bij regenweer gewoon binnenblijven tijdens de pauze, tenzij de leerkracht oordeelde dat beweging voor een kind belangrijker was dan droog blijven en zijn leerlingen dan maar de regen in stuurde. In het katholieke Land van Hulst vinden we wél benamingen voor een afdak. Het begrip is daar bekend onder de benamingen **luifel** en **portiek**.

In Frans-Vlaanderen ten slotte hebben we erg weinig Vlaamse schooltermen bijeen kunnen sprokkelen. De verklaring daarvoor ligt voor de hand: al sinds de Franse Revolutie van 1789 is het Frans de enige onderwijstaal in Frankrijk. Vlaams was verboden, zowel in de klas als op de speelplaats. Wie dat verbod overtrad en betrapt werd, kreeg als straf een zogenaamde *signe* opgespeld, een herkenningsteken, dat door de kinderen als erg vernederend werd ervaren.

Door de terreur van de *signe* kon er in Frans-Vlaanderen dan ook geen moedertalige schoolwoordenschat tot ontwikkeling komen.

AFDAK OP DE SPEELPLAATS

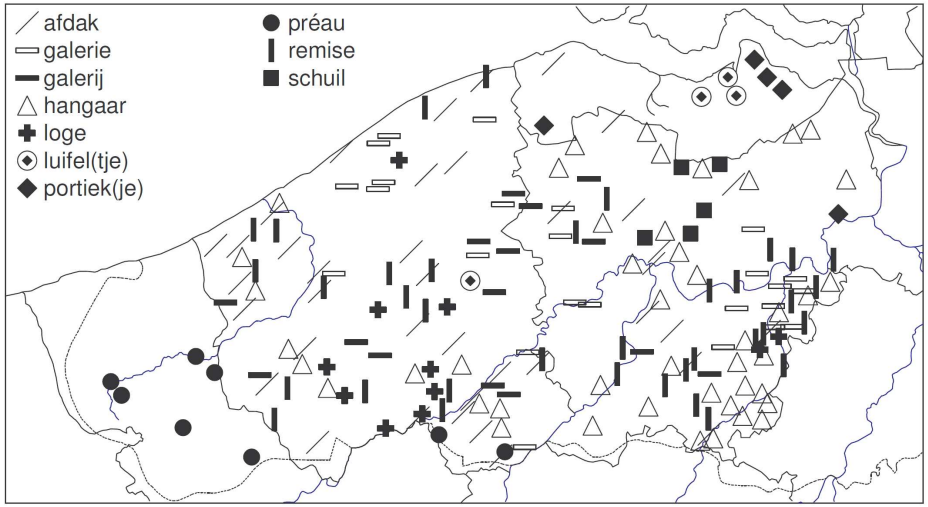

1.2. Franse termen in de Vlaamse schooltaal

Niet enkel in Frans-Vlaanderen maar ook in Oost- en West-Vlaanderen heeft het Frans zijn stempel gedrukt op de volkstalige schoolwoordenschat. Denken we maar aan **crayon** voor potlood, **cahier** voor schrift, **carnassière** voor boekentas en **bulletin** voor rapport. Die woorden worden dan op zijn Vlaams uitgesproken: **kreiong** , **kajee**, **kanasjèèr** en **bulting**. Andere voorbeelden zijn **brouillon** of **brouillonboekje** voor een kladschrift, **buvard** voor een vloeipapier en **touche** voor een griffel.

Die Franse inbreng wekt geen verwondering als we bedenken dat het Frans tot aan het einde van de 19e eeuw in heel België de enige officiële taal was, dat in het voortgezet onderwijs het Frans de onderwijstaal bleef tot in de jaren '30 van de 20e eeuw en in een aantal katholieke scholen zelfs tot in de jaren '50.